

PRODUCTIVITEITSVERHOOGING VAN HET KLEINE BOSBEZIT IN NEDERLAND

[923.4 + 944]

Op welke wijze kan de productiviteit van het kleine bosbezit worden verhoogd? Een vraag, die degenen, die zijn betrokken bij het bosbouwbeleid — zowel in Nederland als in het buitenland — voortdurend bezig houdt. En niet ten onrechte.

Ieder deskundige weet, dat het met de productiviteit van het kleine bosbezit niet gunstig ligt. Het ontbreken van een deskundig beheerder en de bijzondere moeilijkheden inhaerent aan de exploitatie van klein-bosbezit, geven hiertoe aanleiding. De vrees bestaat dan ook, dat deze onbevredigende toestand zal leiden tot een geleidelijke afbraak van dit toch nog betrekkelijk grote areaal bos in handen van de kleine boseigenaren.

Dat dit areaal in Nederland niet te verwaarlozen is leren ons de cijfers. Van onze totale bosoppervlakte van rond 250.000 ha, is naar schatting 48.000 ha of 20% in handen van ongeveer 16.000 eigenaren, met een bosbezit kleiner dan 5 ha! Dit wil zeggen, dat van het particuliere bos in Nederland $\frac{1}{3}$ deel versnipperd is in bezitseenheden van minder dan 5 ha!

Pogingen om door goede voorlichting het peil van dit kleine bosbezit te verhogen, geven veelal weinig resultaten. Daarom heeft de *Voorlopige Landelijke Bosbouwvoorlichtings Raad* dit vraagstuk in beschouwing genomen. Daarbij is in de eerste plaats de vraag gerezen of een beter beheer niet kan worden bevorderd door samenwerking van een groep van kleine boseigenaren. Ook in andere bedrijfstakken valt immers zulk een streven naar samenwerking op te merken. Alleen in de bosbouw heeft zich hier- van nog weinig gemanifesteerd.

Het secretariaat van de Raad heeft dit onderwerp in studie genomen en een nota samengesteld, waarbij ook aandacht is geschonken aan hetgeen op dit gebied in het buitenland wordt gedaan. Hierbij moet echter worden opgemerkt, dat de omstandigheden in de verschillende landen zeer uiteenlopen, zodat wat voor het ene land gunstig werkt, zeker niet altijd voor het andere goed zal zijn. Aan deze nota, getiteld: „*Welke mogelijkheden zijn er voor gemeenschappelijk beheer van het kleine bosbezit in Nederland, mede in vergelijking met de omringende landen*”, die aan de Minister van Landbouw en Visserij is aangeboden, wordt het volgende ontleend.

In de inleiding wordt opgemerkt, dat om tot een gemeenschappelijk bosbeheer te komen, men vaak eerst moet trachten de boseigenaren te bewegen tot een vorm van samenwerking op een beperkt gebied tot bereiking van een of ander gemeenschappelijk doel. Daarom zijn in de nota ook andere mogelijkheden van samenwerking dan alleen gemeenschappelijk beheer in de beschouwingen betrokken. Het is wel goed hierbij duidelijk te stellen, dat het *los van elkaar* gebruik maken van de diensten van eenzelfde persoon of instelling niet kan worden beschouwd als een

gemeenschappelijke onderneming. Dit is alleen het geval wanneer een aantal boscigenaren, ondernemen na of in onderling overleg, waarbij een bepaalde continuïteit is gewaarborgd.

Een samenwerkende groep bosbedrijven met een beperkter doelstelling (dus geen beheer) wordt in de nota aangeduid als „combinatie”. Als de *voornaamste mogelijkheden van samenwerking* worden genoemd:

a. *Gemeenschappelijke uitvoering van werkzaamheden, aankoop van werktuigen e.d.*

In zijn eenvoudigste vorm is dit het gezamenlijk laten komen van een loonwerker of aannemer voor bijvoorbeeld ploegwerk, wegschaven, planten, houtvellen en opwerken. Door de hoeveelheid werk te vergroten, worden de vaste kosten, zoals voor transport van machines, te verlagen, samenwerking kostenverlagend kan werken. Veel verder gaat men als de combinatie werktuigen aanschaft (ploegen, wegschaaf e.d.) of zelf personeel in dienst neemt voor dagelijks toezicht en/of handarbeid, dat op ieder bosbedrijf naar behoefte werkt. Dergelijke „combinaties” worden wel op verdeeld familiebezit aangetroffen, bijvoorbeeld in de vorm van een gemeenschappelijke baas, die naar behoefte losse krachten aanneemt of over vaste arbeiders beschikt. Het leidt er toe, dat zo'n baas ook enig beheerswerk gaat verrichten, zoals het bestellen van plantsoen en het verkopen van hout.

b. *Het in dienst hebben van een gemeenschappelijke adviseur.*

In dit geval stelt de „combinatie” een adviseur aan die ieder bosbedrijf afzonderlijk adviseert ten aanzien van de bedrijfsvoering die overigens geheel door de eigenaar wordt uitgevoerd. Er zal vanzelf wel enige verdere samenwerking uit voortvloeien. Dit is de grondslag van het Deense systeem.

c. *Het in dienst hebben van een gemeenschappelijk beheerder.*

De gemeenschappelijke beheerder leidt de individuele bosbedrijven en streeft bewust samen te werken in de beheersmaatregelen. Zijn bemoeienis met het bos is intensiever dan die van een adviseur. Overigens blijft ieder bosbedrijf zelfstandig voor wat betreft inkomsten, uitgaven en uitvoering van werkzaamheden. Voor samenwerking komen bijvoorbeeld in aanmerking aanschaffing van plantmateriaal, verkoop van hout, keuze van kapvlakten, tracering van wegen en ontwateringen. Een dergelijke vorm van aaneensluiting van tevoren onafhankelijke bosbezitters bestaat in ons land niet. Wel doet zich iets vergelijkbaars voor bij familiebezittingen die op verschillende erfgenamen vererven, die tezamen dezelfde rentmeester met het beheer belasten (zie ook a).

d. *Het volledig gemeenschappelijke bosbedrijf.*

De boscigenaren voegen hun bezit tezamen tot een zodanige gemeenschappelijke bedrijfsvoering dat geen individueel eigendom meer is aan te wijzen. De rechthebbenden in een dergelijke vennootschap verdelen de baten en lasten volgens de bepalingen van de overeenkomst.

Op de vraag, welke bosbedrijven voor een samenwerking in aanmerking komen, kan men niet zonder meer een antwoord geven. Voor bijzondere doeleinden, zoals wegverbetering en onderhoud, zal combinatie

in de een of andere vorm voor vrijwel alle bosbezittingen, klein en groot, in aanmerking komen. Dit neemt niet weg, dat naar mate het bezit kleiner wordt, de voordelen van vorming van „combinaties” steeds meer in het oog zullen springen, vooral wanneer men beneden de bosoppervlakte komt, die nog juist aan één arbeider een volle dagtaak geeft. Het door een groep bosbezitters samen aanstellen van een gemeenschappelijk adviseur of een gemeenschappelijk beheerder kan uiteraard grote voordelen opleveren voor de kleine bosbezitter. Het combineren van bosbedrijven behoeft zich niet te beperken tot alleen de kleinste met een maximale oppervlakte, maar elders, zoals in Duitsland, zijn juist zeer goede resultaten bereikt, doordat een groot bosbedrijf zich met een aantal kleinere in één „combinatie” verenigde.

De moeilijkheid, die zich bij de vorming van een gemeenschappelijk bosbedrijf vaak voordoet, is het verschil in staat van onderhoud tussen de onderscheiden boscomplexen. Heeft men te maken met veel kapvlakten of hakhoutpercelen of verwaarloosd bos, dan zal combinatie voor veel eigenaren minder aantrekkelijk worden met het oog op de hoge investeringen binnen het gemeenschappelijk bedrijf ten behoeve van de verbetering der bossen. Zijn daarentegen de meeste bospercelen in betrekkelijk goede staat van onderhoud met een normale hoeveelheid kapbaar hout dan kan men een veel grotere bereidheid tot samenwerking verwachten. Dit blijkt uit hetgeen men te dien opzichte in het buitenland heeft ervaren.

In *Frankrijk* omvat het sterk versnipperde particuliere bos 7.400.000 ha, dat echter is verdeeld over 1.530.000 eigenaren, die gemiddeld ieder 4,8 ha bezitten! Minder dan 10 ha is in handen van 1.446.000 eigenaren met een gemiddeld bezit van slechts 1,8 ha. Slechts 84.000 eigenaren bezitten meer dan 10 ha.

Om een nog verder voortschrijdende versnippering van het bosbezit tegen te gaan en om de grote verwaarlozing der bossen te bestrijden, bevordert de Staat de zogenaamde „Groupements forestiers”, die ongeveer vergelijkbaar zijn met onze gesloten familie-N.V.'s. Dit betekent dus wel een zeer vergaande vorm van samenwerking, waarbij men voor lange duur (50 à 60 jaar) in de „Groupement” inbrengt: bosgronden, te bebos- sen woeste grond, machines, gereedschappen, bedrijfsgebouwen enz. waarvoor men dan een deelhebbersbewijs ontvangt. Het eigen bezit gaat hierbij dus volledig op in de gevormde beheerseenheid. Dergelijke „Groupements” ontvangen van de Staat belangrijke belastingreducties en subsidies.

Nu ziet men echter in de praktijk, dat de meeste „Groupements” zijn gevormd uit reeds bestaande, in goede staat van onderhoud verkerende landgoederen, waarbij als voordeel geldt, dat hierdoor een verdere versnippering van het groot grondbezit wordt voorkomen. Maar het eigenlijke doel: het reeds versnipperde, kleine particuliere bosbezit te verenigen en herbebossing te bevorderen, is met de regeling der „Groupements forestiers” tot heden nog niet bereikt.

Veel meer succes gaf de regeling in *Denemarken* waar een groot aantal kleine eigenaren samenwerking zocht in verenigingen, die samen een bosbouwconsulent aanstelden om de individuele leden van advies te dienen. Elk der leden van een dergelijke vereniging mag niet meer dan 50 ha

bos inbrengen. De grootste vereniging, opgericht in 1904, had in 1943 540 leden en 4.400 ha bos.

De vereniging zorgt alleen voor beheer en voorlichting, voor gemeenschappelijke aankoop van zaden en plantsoenen e.d., maar niet voor de uitvoering van het werk. Zodra de vereniging ongeveer 3.000 ha omvat is er plaats voor een eigen consulent. In de kosten draagt de Staat 50% bij.

In *West-Duitsland* met eveneens een sterk versnipperd particulier bosbezit kent men een ruime verscheidenheid van vormen van gecombineerd beheer van bossen. In vrijwel alle gevallen steunt de combinatie in laatste instantie op de bosbouwvoorlichtingsdienst van hetzij de overheid, hetzij van de Landwirtschaftskammer. Slechts in zeldzame gevallen heeft een beheersorganisatie houtvesters in dienst, meestal gaat het om bosbouwkundige ambtenaren of bosbazen.

Bekend is de Waldmärkerschaft Uelsen met 51.000 ha met 1.776 eigenaren, maar ook Verdienerschafte van meer dan 400 Waldwirtschafts-genossenschaften, die een bij de wet geregelde status innemen met als erkenningseisen: 1. vrijwillig lidmaatschap; 2. minimum oppervlakte; 3. een opzegtermijn van ten minste 2 jaar; 4. lidmaatschap gaat niet verloren door verkoop of overlijden; 5. een *gezamenlijk bedrijfsplan* en 6. een *deskundige in dienst* die het werk leidt. De inkomsten komen uit heffingen op de verkoop van hout.

In *Engeland* waar het particuliere bosbezit (82% van de totale bosoppervlakte) ook sterk is versnipperd heeft men de samenwerking vooral op coöperatieve basis gezocht. Aan de leden van de bestaande coöperaties waaronder de „Landowners Cooperative Forestry Society” met 69.000 ha bos, wordt technisch advies gegeven door de consulenten in dienst bij de organisatie. Tevens wordt gebruik gemaakt van mobiele werkploegen, waarbij de coöperatie werkt als tussenpersoon tussen eigenaar en aannemer-uitvoerder.

In *Wales* werd een society opgericht die zelf alle werkzaamheden inclusief de verkoop van het hout verricht. De leden brachten het benodigde kapitaal bijeen door het nemen van aandelen in evenredigheid van de grootte van hun bosbezit, waarop dividend wordt uitgekeerd.

In het bovenstaande is slechts zeer summier aangegeven op welke wijze in het buitenland getracht is door samenwerking — in de een of andere vorm — te komen tot een grotere productiviteit van het kleine bosbezit, waardoor het niet langer bij het grote bosbezit achter hoeft te blijven. In verschillende gevallen bleek dit tot goede resultaten te leiden en levensvatbaarheid te bezitten, zij het dan merendeels dank zij overheidssteun. Voorwaarde is echter, dat bij de bosbezitters de bereidheid moet bestaan om tot een vorm van samenwerking te komen.

Er zijn ongetwijfeld bosgebieden aan te wijzen in Nederland waar iets goeds op dit gebied zou zijn te bereiken. Als slechts een eerste stap in de richting van samengaan werd gedaan, zou waarschijnlijk vanzelf geleidelijk een verdere ontwikkeling kunnen volgen. Op landbouwgebied is de coöperatie tot grote bloei gekomen. Waarom zou dit ook niet op het gebied van de exploitatie van het klein-bosbezit kunnen? Met een een-

voudige administratieve regeling kan worden volstaan. Nu liggen duizenden ha bos in onrendabele toestand, die — indien ze goed werden beheerd — bij zouden kunnen dragen in de inkomsten uit het landbouwbedrijf.

Het zou toe te juichen zijn indien de landbouworganisaties aan dit vraagstuk eens bijzondere aandacht wilden wijden in samenwerking met deskundigen op het gebied van de bosbouw.

Mededeling afdeling Voorlichting Staatsbosbeheer.

CURSUSSEN 1961 VAN DE BOSBOUWPRAKTIJKSCHOOL

In het cursusprogramma voor 1961 van de Bosbouwpraktijkschool — zie Ned. Bosbouw T. 32 (12) 1960 (478) — zullen nog de volgende cursussen worden opgenomen: 30 oktober —10 november: 2-weekse mechanisatiecursus (motorzagen en bosmaaiers). 6 november—10 november: 1-weekse cursus voor het snoeien van laanbomen.

De mechanisatiecursussen van 10 t/m 25 juli en van 11 t/m 23 december zijn vrijwel volgeboekt; alleen nog enkele leidinggevende functionarissen kunnen worden ingeschreven. Deze beide cursussen zullen namelijk geheel op de taal van het leidinggevend personeel worden afgestemd.

GEEN VUIR IN BOS EN HEI

De Ned. Heidemaatschappij is weer met een goed opvallende plaat uitgekomen om te waarschuwen tegen bos- en heidebrand. Vooral de kleurenuances doen het zeer mooi.

De plaat kan voor het ophangen op daarvoor geschikte plaatsen op alle regionale kantoren van de Heidemaatschappij worden aangevraagd. De ontwerper is, als de vorige keer, H. A. C. Baljet.